

Doç. Dr.
ATILLA SANDIKLI
EMİN SALİHİ

İRAN, Şİİ HİLÂLİ VE ARAP BAHARI

BİLGE ADAMLAR
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR
MERKEZİ

RAPOR NO: 35
İSTANBUL
2011

İRAN, Şİİ HİLALİ VE ARAP BAHARI

Doç. Dr. ATILLA SANDIKLI
EMİN SALİHİ

RAPOR NO: 35

Ağustos 2011

BİLGE ADAMLAR
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

İRAN, Şİİ HİLALİ VE ARAP BAHARI

Doç. Dr. ATILLA SANDIKLI

EMİN SALİHİ

BİLGESAM YAYINLARI

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi

Wise Men Center For Strategic Studies

Mecidiyeköy Yolu Caddesi (Trump Towers Yanı)
No:10 Celil Ağa İş Merkezi Kat:9 Daire:36-38
Mecidiyeköy / İstanbul / Türkiye
Tel: +90 212 217 65 91 Faks: +90 212 217 65 93

Atatürk Bulvarı Havuzlu Sok. No:4/6
A.Ayrancı / Çankaya / Ankara / Türkiye
Tel : +90 312 425 32 90 Faks: +90 312 425 32 90

www.bilgesam.org

bilgesam@bilgesam.org

Copyright © AĞUSTOS 2011

Bu yayının tüm hakları saklıdır.

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin
izni olmadan elektronik veya mekanik yollarla çoğaltılamaz.

SUNUŞ

Dünya'daki ve yurt içindeki gelişmeleri takip ederek geleceğe yönelik öngörülerde bulunmak; Türkiye'nin ikili ve çok taraflı uluslararası ilişkilerine ve güvenlik stratejilerine, yurt içindeki siyasi, ekonomik, teknolojik, çevresel ve sosyo-kültürel problemlerine yönelik bilimsel araştırmalar yapmak; karar alıcılara milli menfaatler doğrultusunda gerçekçi, dinamik çözüm önerileri, karar seçenekleri ve politikalar sunmak Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM)'nin kuruluş amaçları arasında yer almaktadır. BİLGESAM bu amaçları gerçekleştirmek üzere çeşitli konularda raporlar hazırlamaktadır.

Arap baharı ile değişen iktidar yapıları ve devrilen otoriter yönetimler Ortadoğu'nun siyasi coğrafyasında bir dönüşüm süreci başlatmıştır. Bölgede uzun süredir dar bir elit zümre veya belirli bir mezhebin tekelinde bulunan iktidarların halk ayaklanmaları ile el değiştirdiği veya demokratikleşme istikametinde reform yapmaya zorlandığı görülmektedir. ABD işgali sonrası Irak'ta Şii unsurun ağırlık kazanması ile güçlenen ve Arap baharı sürecinde belirginleşen Şii hilali İran'ın bölge genelindeki nüfuzu açısından önemli bir dinamik halini almıştır.

"İran, Şii Hilali ve Arap Baharı" raporu; İran dış politikasının 1979'dan beri izlediği çizgiyi, Ortadoğu ülkelerindeki Şii unsurları, İran'ın bu unsurlar üzerindeki nüfuzunu ve Arap dünyasındaki isyan hareketleri karşısında Tahran'ın tutumunu ve hamlelerini incelemektedir. Rapor, İran'ın Arap ülkelerindeki halk ayaklanmalarına yönelik geliştirdiği tepkileri Şii eksenli doğrultusundaki hedefleri ile birlikte ele almaktadır. Bu kapsamda Suriye'deki Nusayri iktidarına karşı başlayan ayaklanma karşısında Tahran'ın farklı bir tutum sergileyerek Şam'daki mevcut rejimi desteklemesi analiz edilmektedir.

Raporu, İran'ın Ortadoğu'da Şii jeopolitiği ekseninde attığı adımların Türk karar mercileri tarafından iyi tahlil edilmesine ve Arap baharı ile yeniden biçimlenen bölge siyasetinde milli menfaatler doğrultusunda isabetli kararlar alınmasına hizmet edeceği ümidiyle dikkatlerinize sunar, raporun hazırlanmasında yer alan Emin SALİHİ'ye ve yayına hazırlık sürecinde katkı sağlayan BİLGESAM personeline teşekkür ederim

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI
BİLGESAM Başkanı

İRAN, Şİİ HİLALİ VE ARAP BAHARI

Arap Baharı Ortadoğu'da büyük değişimlere neden olmaktadır. Değişimin etkileri Ortadoğu'daki devletler için farklı fırsatlar ve riskler doğurmaktadır. Bazı ülkeler değişim rüzgârları içinde savrulup dururken, bazı ülkeler de Ortadoğu'da değişen satranç tahtasında dış politika hedefleri doğrultusunda önemli hamleler yapmaktadır. Küresel güçlerin hamleleri kadar, önemli bölgesel güçlerin hamleleri de bölgedeki gelişmeleri etkilemektedir. Türkiye, Arap Baharı rüzgârlarının oluşturduğu girdapların oluşturabileceği hasarları azaltmak, bölgesel barış ve istikrara katkı yapmak için büyük gayret sarf etmektedir. Bölgede diğer önemli bir güç olan İran gelişmeleri nasıl değerlendirmektedir? Satranç tahtasında hangi hamleleri yapmaktadır? Bu hamleler bölgedeki gelişmeleri nasıl etkileyebilir? Bu sorular bölgeyle ilgilenen herkesin merak ettiği hususları içermektedir. Sıralanan sorulara anlaşılabilir cevaplar verebilmek için bu raporda sorunsallar İran'ın Dış Politikası, Şii Hilali, Arap Baharı ve İran'ın Hamleleri başlıkları altında incelenecek ve bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

İRAN DIŞ POLİTİKASI

İran Devrimi'nin gerçekleştiği 1979 yılından günümüze kadar İran dış politikasının bir "arayış" içinde olduğu söylenebilir. Nitekim Humeyni döneminde ABD'den uzaklaşarak Batı'dan kopan İran, devrim ihracı stratejisiyle bölgesel lider olma hedefi çerçevesinde Basra Körfezi ve Orta Doğu'ya yönelmiştir. İran, Rafsancani ve Hatemi ile birlikte uluslararası sisteme entegre olmak amacıyla ABD ve Batı dünyasıyla ilişkilerini revize etmeye çalışmıştır. Ancak Ahmedinejad döneminde ABD ve AB ile ilişkiler tekrar kriz sürecine girmiş ve Batı eksenine alternatif olarak Doğu eksenini dış politikasının birincil hedefi konumuna getirmiştir.

İran dış politika vizyonunda, Doğu ve Batı eksenleri arasında yaşanan bu gelgitlerin ve stratejik yön arayışlarının 1990 sonrası değişip-dönüşen dünya ile ilintili olduğu belirtilebilir. Zira Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve iki kutuplu sistemin statik yapısının ortadan kalkmasıyla oluşmaya başlayan yeni uluslararası sistem dinamik bir nitelik kazanmış; çok yönlü ve çok boyutlu bu dinamizm diğer devletleri olduğu gibi İran'ı da dış politikada strateji ve taktik arayışlarına sevk etmiştir. Dolayısıyla Humeyni, Rafsancani, Hatemi ve Ahmedinejad dönemlerinde oluşturulmaya çalışılan farklı dış politika konseptleri bu yönüyle, sistem değişimine bağlı dışsal etkenlerden kaynaklanmaktadır.

Öte yandan İran gibi otoriter-totaliter rejimlerde dış politika yaklaşımları birey faktörüne (devlet başkanı, cumhurbaşkanı, dini lider gibi) bağlı olarak, demokratik yönetimlere nazaran çok daha kolay değişebildiğinden, bu arayışlar İran'da göreve gelen cumhurbaşkanlarının siyasete bakış açılarına göre yeniden şekillenebilmektedir. Yapısal-sistemsel değişkenler göz ardı edildiğinde, bu durumu Humeyni, Rafsancani, Hatemi ve Ahmedinejad örneklerinde gözlemlemek mümkündür. Bu bağlamda İran'ın dış politika zihniyetindeki "süreklilik", "kırılma" ve "kopuş" unsurları göz önünde bulundurulduğunda, Şah dönemindeki yaklaşımdan kopuş bir kenara bırakılacak olursa, 1979'dan günümüze İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasında kopuş olarak sayılabilecek değişimler yaşanmamasına rağmen kırılmaların fazlaca olduğu belirtilebilir. İlimli-liberal muhafazakârlar Rafsancani ve Hatemi dönemlerindeki dış politikanın geleneksel muhafazakâr Humeyni dönemine göre kırılmaya uğraması; radikal-devrimci muhafazakâr Ahmedinejad dönemindeki dış politika yaklaşımının Rafsancani ve Hatemi dönemlerine göre bir kırılma arz ederek Humeyni çizgisine -farklılıklar olmakla beraber- yakınlaşması gibi. Dolayısıyla, 1979-2010 yılları arasında İran dış politikasında meydana gelen değişim-dönüşümler ve arayışlar bu yönüyle de, birey aktörlerden kaynaklanan içsel değişkenlere bağlı olarak gelişmiştir.

İran dış politikasındaki bu değişim ve kırılmaların yanında, birey faktöründen bağımsız süreklilik unsurlarının olduğu ifade edilmelidir. Zira kırılma ve kopuşlar daha ziyade dış politika stratejilerine ve taktiksel hamlelere; süreklilikler ise dış politika hedefleri ekseninde oluşturulan, orta ve uzun vadeli devlet politikalarına yönelik ortaya çıkmaktadır. Nitekim “Medeniyetler Arası Diyalog” tezi çerçevesinde Batı ile uzlaşma ve diyalog sürecini savunan, hem iç hem de dış politikadaki ılımlı tavır ve söylemleriyle İran’ın en liberal cumhurbaşkanı olarak tanımlanabilecek Hatemi’nin aynı zamanda, önceki dönemlere göre askeri harcamalara daha fazla para harcayan cumhurbaşkanı olmasının¹ ortaya çıkardığı bu paradoksal durum ancak İran dış politikasındaki süreklilik unsurlarıyla açıklanabilir. Aynı şekilde, cumhurbaşkanları ve dini liderlere bağlı kalmaksızın Şah döneminden beri sürdürülen nükleer enerji programı ve Humeyni döneminden bu yana devam ettirilen İsrail karşıtı siyaset de İran dış politika zihniyetinin süreklilik öğelerinden öne çıkan belli başlı örneklerdir.

**GÜNÜMÜZDE
ORTADOĞU’DA YAŞANAN VE
ARAP BAHARI OLARAK
ADLANDIRILAN
GELİŞMELER, TAHRAN’IN
DIŞ POLİTİKADA ÖN PLANA
ÇIKARDIĞI ETNO-DİNSEL
(Şİİ) KİMLİĞİNİ
KULLANMASI İÇİN İRAN’A
JEOPOLİTİK AÇIDAN BÜYÜK
BİR MANEVRA ALANI
SAĞLAMAKTADIR.**

İran’ın devlet politikalarını meydana getiren bu süreklilik unsurlarından bir diğeri, belki de en önemlisi, “bölgesel bir aktör ve lider” olma hedefidir. Humeyni’den Rafsancani’ye,

Hatemi’den Ahmedinejad’a uzanan çizgide dini liderler ve cumhurbaşkanlarının öncelikli hedefi İran’ı Orta Doğu coğrafyasının lider devleti konumuna taşımak olmuştur. Günümüzde Ortadoğu’da yaşanan ve Arap Baharı olarak adlandırılan gelişmeler, Tahran’ın dış politikada ön plana çıkardığı etno-dinsel (Şii) kimliğini kullanması için İran’a jeopolitik açıdan büyük bir manevra alanı sağlamaktadır.

İran’ın, Şii jeopolitiğini kendi lehine kullanmasını sağlayacak kurumları bulunmaktadır. Bunlardan biri manevi ve fikri birliği sağlayacak olan Kum kentidir. Şii din adamlarının eğitim aldıkları yerlerden biri olan Kum kenti son dönemde Irak’taki Necef kenti karşısında eğitim merkezi olarak daha çok ön plana çıkmaktadır. İran’ın bir diğer aracı ise bu ülkenin bölgede bazı gruplara hamilik yapmasını sağlayan İran Devrim Muhafızları’dır. Çatışmaların sıkça yaşandığı Ortadoğu’da Devrim Muhafızları, İran ile çıkar birliği olan diğer Şii ve İslami gruplara silah yardımı ve silahlı eğitim olanakları sağlamaktadır.

¹ Bilgehan Alagöz, “Değişen Orta Doğu Kavramı ve İran”, içinde: Büyük Orta Doğu Projesi: Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler, editörler: Atilla Sandıklı, Kenan Dağcı, Tasam Yayınları, İstanbul, 2006, s. 270.

Irak, tarih boyunca Şiilerin dini merkeziyken Necef de Şii din adamlarının yetiştiği ve yaşadığı bir kent olmuştur.² İran'daki Kum kenti ise Necef'te eğitim almış İranlı din adamları tarafından kurulmuş ve İran İslam Devrimi'ne kadar Necef'in etkisi altında kalmıştır. İslami Devrim ile birlikte İran'da Kum kentine verilen önemin artması, buna karşın Irak-İran Savaşı nedeniyle Ba'as yönetimi tarafından Iraklı Şiilere karşı oluşan çekinceler sonucu Necef'in olanakları azalmış, bir medrese şehri olarak Kum kentinin önemi gittikçe artmıştır.

Şii din adamlarının eğitim aldığı bu iki merkez arasındaki en temel ayırım İmam'ın siyasi rolü üzerinedir. Necef kenti geleneksel fikre sadık kalmış ve din adamlarının siyasi rolünün olmadığını savunmuştur. Necef'e göre din adamları sadece ruhani konularla ilgilenir ve toplumu ahlaki değerler bakımından denetler. Kum kenti ise Ayetullah Humeyni'nin öğretisi olan Velayeti Fakih'i takip etmektedir. Diğer bir ifade ile Kum kenti, din adamlarının toplumda siyasi bir rolünün olduğu iddiasındadır.³

Humeyni'den sonra Kum kenti Şiiliğin eğitim merkezi olarak geliştirilmiş, kentte yeni kütüphaneler ve eğitim merkezleri oluşturulmuş, elektronik kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak Kum kentine gelen öğrenci sayısı Necef kentine oranla giderek artmış, bazı dönemlerde eğitim için Kum'da bulunan öğrenci sayısı 70 bini bulmuştur.⁴ Dünya genelinde Şii toplumunun gelecek nesil din adamları ve siyasetçilerinin Kum kentinde eğitim alması, İran'a Şii jeopolitiğini etkin bir şekilde kullanması noktasında büyük bir avantaj sağlamaktadır.

İran, bölgedeki nüfuz alanını güçlendirmek için etno-dinsel (Şii) kimliğinin yanında Devrim Muhafızları'nı da kullanmaktadır. Lübnan, Irak ve Pakistan'da Şii gruplara bağlı milis güçler İran tarafından organize edilmekte, eğitilmekte ve bu ülkeden silah yardımı almaktadır.⁵ Dolayısıyla, İran'ın bölgede diğer gruplar ile patronaj ilişkisi kurma aşamasında Devrim Muhafızları'nın işlevi önemlidir.

² Arif Keskin, "İran'ın Irak Politikası: Tarihi Bir Rövanşın Anatomisi", Global Strateji, İlkbahar 2008, s. 66.

³ Sayyid Muhammad Rizvi, Shi'ism Imamate and Wilayat, Ansarian Publication, 2000, s. 110-111.

⁴ Vali Nasr, The Shia Revival, w.w. Norton & Company, 2006, s. 214-217.

⁵ Nasr, a.g.e, s. 222-223.

Şİİ HİLALİ

Şii hilali kavramı ilk olarak Ürdün Kralı Abdullah tarafından dile getirilmiştir. Kral Abdullah 2004 yılının Aralık ayında verdiği bir demeçte Sünni Arap ülkelerinin Şii hilali tarafından kuşatıldığını belirtmiştir. Kral'a göre hilal İran'dan başlamakta, son dönemde Şii hâkimiyetinin olduğu Irak'ı kapsayarak, Alevi elitlerin yönettiği Suriye'den ve Şii nüfusunun giderek arttığı Lübnan'a kadar devam etmektedir.⁶ ABD müdahalesi sonrası Irak'ta Şii'lerin en güçlü siyasi oluşum olarak ortaya çıkması, Lübnan'da ise 2006 yılında Hizbullah-İsrail çatışmasından sonra Şii Hizbullah'ın saygınlık kazanması ve ülkede önemli bir grup haline gelmesiyle birlikte Şii-Sünni ayrımını ve bu durumun

tehlikesini vurgulayan pek çok akademik çalışma hazırlanmıştır. Jamai Haquani'nin "Shia Crescent: Emergence of World War 3" (Şii Hilali: 3. Dünya Savaşı'nın Çıkışı) başlıklı kitabı bu çalışmalara örnek verilebilir.⁷ Ana teması İran önderliğinde bir Şii-Sünni çatışması olan pek çok makale de bu dönemde yayınlanmıştır. Kral Abdullah'tan sonra Mısır Cumhurbaşkanı da aynı yönde bir açıklamada bulunmuştur. Hüsnü Mübarek, 2006 yılında bir televizyon kanalına verdiği demeçte Ortadoğu'da yaşayan Şii nüfusun bulunduğu ülkelerden çok İran'a karşı bir bağlılık hissettiğini belirtmiş ve bu siyasi tavrı eleştirmiştir.⁸ Bu iki lider dışında Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Suud el-Faysal da aynı doğrultuda açıklamalarda bulunmuştur.

... Şİİ HİLALİ İRAN'DAN BAŞLAMAKTA, SON DÖNEMDE Şİİ HÂKİMİYETİNİN OLUŞTUĞU IRAK'I KAPSAYARAK, ALEVİ ELİTLERİN YÖNETTİĞİ SURİYE'DEN VE Şİİ NÜFUSUNUN GİDEREK ARTTIĞI LÜBNAN'A KADAR DEVAM ETMEKTEDİR.

Devletlerde dış politika ulusal çıkarlara göre yürütülür. Bu nedenle İran'ın dış politikasında Şii faktörünü "instrumentalism" yani araçsalcılık yöntemi ile açıklamak gerekir. Araçsalcılara göre, etnik ve dini gruplarda olan

⁶ Robin Wright and Peter Baker, "Iraq, Jordan See Threat from Iran", Washington Post, 8.12.2004.

⁷ Helle Malmvig, The US and the Middle East from the War in Iraq to the War in Gaza, Royal Danish Defence College, Mart 2009, s. 20.

⁸ Dore Gold, Iran, Hizbullah, Hamas and the Global Jihad, Jerusalem Center for Public Affairs, 2007, s. 8.

aidiyet duyguları ve grup içi ilişkiler beklenen faydayla doğru orantılı bir şekilde gelişir.⁹ Diğer bir ifade ile İran, kendisine faydası olması için Şii faktörünü dış politikasında bir araç olarak kullanırken, Ortadoğu'nun diğer ülkelerindeki Şii gruplar da kendilerine olan fayda doğrultusunda Şii kimliklerini ön plana çıkararak İran ile ilişkilerini geliştirmek için kullanabilir.

Ortadoğu'da Şii Gruplar

Yapılan araştırmalara göre dünyadaki Şii nüfus Müslüman nüfusun %10-13'ünü oluşturmaktadır. Bu oran 154 ile 200 milyon arasında bir nüfusa tekabül etmektedir. Şiiilerin nüfus olarak en yoğun oldukları yerler İran, Hindistan, Pakistan ve Irak'tır. İran'da yaklaşık 70 milyon Şii yaşarken sayılan diğer ülkelerin her birinde en az 16 milyon Şii yaşamaktadır.¹⁰ Ancak İran'ın etki alanına girebilecek Şii nüfus başta Irak olmak üzere Ortadoğu ülkelerindedir.

İran'dan sonra bölgede en büyük Şii nüfus Irak'ta bulunmaktadır. Irak'taki Şii nüfus, toplam nüfusun %60-65'idir. Bahreyn'de Şii nüfus oranı %70, Yemen'de %35 (Zeydi), Lübnan'da %35, Kuveyt'te %30, Katar'da %20, Birleşik Arap Emirlikleri'nde %16, Suriye'de %10-12 (Nusayri) ve Suudi Arabistan'da %5'dir.¹¹ Bu gruplardan Suriye, Irak, Lübnan ve Körfez ülkelerindeki Şii nüfus İran'ın etki alanı içindedir.

Irak Şiiileri

Iraklı Şiiiler ülke nüfusu içindeki % 60-65 oran ile Irak'ın en kalabalık grubudur. Irak'ta Şiiiler sadece Araplardan oluşmamaktadır. Araplar kadar olmasa da Irak'ta Şii Türk (Türkmen) ve Kürt de bulunmaktadır. Irak tarihine bakıldığında Şiiilerin, Irak'ta nüfus açısından çoğunluk olmalarına rağmen siyasi açıdan hep azınlıkta kaldıkları görülmektedir. Bu yapıyı kırmak için 1920 ve 1991 yıllarında iki büyük Şii isyanı yaşanmış ancak sonuç elde edilememiştir. 2003 yılından itibaren ise Şiiiler nüfus gücünü kullanarak seçimler ile iktidar olabilmektedir. Şii gruplar ABD'nin 2003 müdahalesinden sonra nüfus avantajlarını iyi bir şekilde kullanmıştır. Özellikle Şii temelli partiler seçimlerden zaferle çıkmıştır.

Irak'taki Şii gruplar konjoktüre göre değişiklik gösterse bile hepsinin İran ile olumlu ilişkileri bulunmaktadır. Özellikle Hekim grubu Saddam Hüseyin baskısı nedeniyle 1980'lerden itibaren İran'a sığınmıştır. Bu

Irak'taki Şii gruplar konjoktüre göre değişiklik gösterse bile hepsinin İran ile olumlu ilişkileri bulunmaktadır.

⁹ Itamar Rabinovich, Orta Doğu'da Etnisite Çoğulculuk ve Devlet, Avesta Yayınları, 2004, s. 30-31.

¹⁰ Luis Lugo, Mapping the Global Muslim Population, Pew Research Center, Ekim 2009, s. 8-9.

¹¹ Mehmet Şahin, "Şii Jeopolitiği: İran İçin Fırsatlar ve Engeller", Akademik Ortadoğu, Cilt 1, Sayı 1, 2006, s. 40.

gruba bağlı olan Bedir Tugayları adlı milis güçleri İran tarafından desteklenmektedir. Bedir Tugayları İran Devrim Muhafızları tarafından eğitilmekte ve silah yardımı almaktadır.¹² Hekim grubu gibi İran ile iyi ilişkiler içinde bulunan diğer bir grup Dava Partisi geleneğinden gelen Nuri el-Maliki'nin grubudur. Maliki, özellikle ABD'nin Irak'taki askerlerini çekmesi yönündeki talebiyle ve İran ile çıkar birliği sağlamak konusundaki istekli tutumuyla Tahran'la olan iyi ilişkilerini geliştirmektedir. Ayrıca Maliki döneminde Irak'ta bulunan İran yönetimine muhalif gruplar ülkeden çıkarılmıştır. Mukteda el-Sadr önderliğindeki Sadr grubu yine ABD karşıtlığı zemininde İran ile bazı ortak noktalarda buluşabilmektedir. Özellikle Sadr'ın günümüzde dini eğitime Kum şehrinde devam etmesi yakın ilişkilerin bir göstergesidir.

Suriye Şiileri (Nusayriler)

Şiilik mezhebinin kendi içinde bazı alt kolları bulunmaktadır. Bunlardan İmamiye, İsmailiye, Zeydiyye ve Nusayrilik en önemlileridir. Suriye'deki Şiiler ise Nusayri olarak adlandırılmaktadır. Suriye'de Sünnilerden sonra en kalabalık grubu yaklaşık %12'lik oranları ile Nusayriler oluşturmaktadır. Nusayriler yoğun olarak Suriye'nin Lazkiye bölgesinde yaşarlar. Nusayrilerin Suriye'de yönetime hâkim olmaları Hafız Esad ile gerçekleşmiştir. Esad 1970'te Nusayri kökenli ilk devlet başkanı olmuştur. İktidarını güçlendirmek ve sürdürmek için Esad, devletin önemli noktalarına Nusayri kimlikli kişileri görevlendirmiştir. Nusayriler Esad döneminde özel güvenlik, istihbarat ve özel kuvvetlerde yer edinmiş ve ordunun komuta kademesini kontrol etmiştir. Ancak Suriye'nin iç ve dış siyasetinde Nusayri kimliğini dile getirmek bir tabu halini almıştır.¹³

Arap milliyetçiliği söylemlerini sık kullansa da aslında Hafız Esad, pragmatizme dayalı bir dış siyaset izlemiştir. Bu gelenek oğlu Beşar Esad tarafından da devam ettirilmektedir. Bu bağlamda Irak ve İsrail meselelerinde ortak çıkarları bulunması nedeniyle Suriye, İran'a 30 yıl boyunca yakın bir dış siyaset izlemiştir. İran'ın sekiz yıl süren Irak Savaşı boyunca Suriye, Irak'ın Baas yönetimine karşı olan husumeti sebebiyle İran'a destek vermiştir. Batı'nın ve

¹² Kenneth Katzman, *Iran's Influence in Iraq*, CRS Report for Congress, Kasım 2005, s. 2-3.

¹³ Aşegül Sever, "Bağımsızlıktan Bugüne Suriye", *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, (Ed.) Fulya Atacan, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 194-208.

Arap dünyasının İran'a karşı olduğu bu savaşta Suriye'nin İran'a destek vermesi her iki ülkeyi stratejik ortak olarak göstermiştir.

Suriye, Irak-İran Savaşı'ndan sonra da İran ile iyi ilişkilerini sürdürmüştür. Bunun başlıca nedeni daha önce de belirttiğimiz gibi İran'ın ABD'yi ve İsrail'i düşman olarak görmesi ve iki ülkenin ortak çıkarlarıdır.¹⁴ İran ile bu konularda çıkar birliği bulunan Suriye özellikle İsrail konusunda İran ile paralel bir siyaset izlemektedir. Bu iki ülkeye daha sonra İsrail karşıtlığı konusunda Lübnan'da bulunan Şiiler de eklenmiştir.

Lübnan Şiileri

Lübnan'da günümüzde devlet tarafından tanınan 18 dini grup bulunmaktadır. Lübnan'ın genel nüfusu içinde bu grupların nüfus oranı tam olarak bilinmemektedir. Devlet tarafından resmi olarak en son 1932 yılında bir nüfus sayımı yapılmıştır. O dönemde yapılan sayımın ayrıntılı sonucu bilinmemektedir. Ancak Hıristiyan nüfusun Müslümanlardan daha yüksek olduğu kabul edilmiştir. Günümüzde Lübnan'da nüfus yapısının değiştiğini söyleyebiliriz. Ülkede yaşanan iç savaş, savaş sonucu oluşan dış göçler ve hem ekonomik hem de kültürel nedenlerden dolayı gruplarda gelişen farklı doğum oranları nüfus yapısının değişiminde etkili olmuştur. Değişen nüfus oranları sonucunda grupların günümüzdeki gerçek nüfus oranları resmi olarak bilinmemektedir. Ancak başta Hizbullah lideri Nasrallah olmak üzere Şiiler Lübnan'daki en kalabalık grup olduklarını iddia etmektedir.¹⁵

Lübnan'da Şiiler yoğun olarak Lübnan'ın kuzeydoğusunda Bekaa Vadisi bölgesinde, Başkent Beyrut'un güneyinde ve Güney Lübnan'da yaşamaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi resmi bir sonuç olmasa da yapılan araştırmalarda Lübnan'daki Şii nüfusun %25-35 arasında olduğu tahmin edilmektedir.¹⁶ Lübnan'ın günümüzdeki nüfusunun dört milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmekte ve gelir düzeyi açısından bu gruplar arasında Şiiler Lübnan'ın en yoksul kesimini oluşturmaktadır.

Lübnan'ın bağımsızlığını elde ettiği dönemde, Şiiler kendilerini temsil edecek ve Şiileri bir arada tutabilecek siyasi oluşumu gerçekleştirememiştir. Şiileri siyasi alanda ilk kez örgütleyen kişi 1960'ların sonunda Musa el-Sadr olmuştur. Sadr, Şiileri devlet katında temsil edecek

¹⁴ William L. Cleveland, A History of the Modern Middle East, Westview Press, 2009, s. 405-406.

¹⁵ Dror Ze'evi, The Present Shia-Sunna Divide: Remaking Historical Memory, Crown Center For Middle East Studies, Nisan 2007, s. 3.

¹⁶ http://arabic.cnn.com/2007/middle_east/4/9/shiite.lebanon/index.html, 17.05.2007.

örgütü, Yüksek Şii Konsey'ini 1969'da kurmuştur.¹⁷ Ardından 1975 yılında, Lübnan İç Savaşı döneminde, Emel Hareketi kurulmuştur. Hizbullah ise Emel Hareketi'nden ayrılarak 1985'te ayrı bir oluşum olarak ortaya çıkmıştır. Hizbullah, kuruluş aşamasında kendine İran devrimini örnek aldığını belirtmiştir. Hizbullah'ı ön plana çıkaran asıl olay 1989 yılında yapılan Taif Antlaşması olmuştur. Bu anlaşmaya göre Hizbullah ülke içinde yasal olarak silahlı güç bulunduran tek hareket olma özelliğini kazanmıştır. Bu imtiyaz İsrail'e karşı mücadele etmesi beklentisiyle Hizbullah'a verilmiştir.¹⁸ Hizbullah bu süreçte Suriye ve İran'dan özellikle İsrail karşıtlığı noktasında büyük destek görecektir.

Son dönemde İsrail'in saldırıları nedeniyle iki ülke arasında ve özellikle Güney Lübnan ile İran arasında çıkar birliğinin oluşturduğu patronaj yapı dışında ciddi bir duygusal bağın da oluştuğunu söyleyebiliriz.

Kuzeyden İsrail'in komşusu olan Lübnan, İran tarafından önemsenmektedir. Bu nedenle İran uzun yıllar boyunca Hizbullah'a hem maddi hem de askeri destekte bulunmaktadır. Son dönemde İsrail'in saldırıları nedeniyle iki ülke arasında ve özellikle Güney Lübnan ile İran arasında çıkar birliğinin oluşturduğu patronaj yapı dışında ciddi bir duygusal bağın da oluştuğunu söyleyebiliriz.

İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad, Ekim 2010'da gerçekleştirdiği Lübnan ziyaretinde Hizbullah yanlısı kitleler tarafından İran bayrakları ile

karşılanmıştır.¹⁹ Ahmedinejad'ın Güney Lübnan'da konuşma yaptığı alanın (Bint Cübeyl) İsrail sınırına sadece 5 km uzaklıkta olması oldukça anlamlıdır. İran bayrakları ile yapılan bu gösteri İran'ın etki alanının İsrail karşıtlığı çerçevesinde geliştiğini de göstermektedir.

Körfez Ülkelerindeki Şiiler

Suudi Arabistan, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Umman ve Yemen'den oluşan Körfez ülkeleri Sünni iktidarların bulunduğu otokratik rejimlerden oluşmaktadır. Bu ülkelerdeki Şiiler uzun yıllar boyunca görmezden gelinmiştir.²⁰ Yoğunluk açısından en önemli Şii nüfus %70'lik oran ile Bahreyn'de bulunmaktadır. Şiiliğin bir kolu olan Zeydiler Yemen'de %35'e yakın bir nüfus oranına sahiptir. Şii nüfus oranı Kuveyt'te %30, Katar'da %20, Birleşik Arap Emirlikleri'nde %16 ve Suudi Arabistan'da %5'dir. Suudi Arabistan'da %5 gibi düşük bir oran olmasına rağmen Şiiler önemli petrol kaynaklarının bulunduğu bölgelerde yaşamaktadır.

¹⁷ Fulya Atacan, "Küçük Ülke Büyük Sorunlar: Lübnan", Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu, (Ed.) Fulya Atacan, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 297.

¹⁸ http://arabic.cnn.com/2007/middle_east/4/9/shiite.lebanon/index.html, 17.05.2007.

¹⁹ <http://www.aljazeera.net/NR/exeres/92C989F5-4683-440B-916D-1C317B03D360.htm>, 14.10.2010.

²⁰ Ze'evi, a.g.e, s. 3.

Son dönemde Körfez ülkelerindeki Şii Ortadoğu’da demokratikleştirme söylemi ve Arap Baharı kapsamında gelişen olaylar nedeniyle gündeme gelmektedir. İran’ın bölgede artan etki alanıyla birlikte Körfez’deki Şii ile İran’ın ilişkilerinin önem derecesi yükselmiştir.

ARAP BAHARI VE İRAN'IN HAMLELERİ

Arap Dünyasında başta gelen işsizlik gıda enflasyonu, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğü, usulsüzlükler ve kötü yaşam koşulları gibi pek çok sorun sonucunda önce Tunus'ta Muhammed Buaziz'in kendini yakmasıyla başlayan Arap Baharı, domino etkisi göstererek benzer sorunlar yaşayan diğer Arap ülkelerine yayılmıştır. Mitingler, protestolar ve halk ayaklanmaları Tunus, Cezayir, Mısır, Libya, Bahreyn, Ürdün, Yemen ve Suriye'de büyük çapta; Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan ve Fas'ta küçük çapta olmak üzere tüm Arap Dünyasını sarsmıştır. Bu ayaklanmalar Tunus, Mısır ve Yemen'de başarı ile sonuçlanmıştır. Ayaklanmalar, Tunus'ta 23 yıldır yönetimde olan Zeynel Abidin Bin Ali, Mısır'da 30 yıldır ülkeyi yöneten Hüsnü Mübarek ve Yemen'de 33 yıldır iktidarda olan Ali Abdullah Salih'in devrilmesine neden olmuştur. İsyanlar hala Libya ve Suriye'de devam etmektedir. Libya'daki gelişmelere BM kararları doğrultusunda NATO müdahale etmiştir. NATO kuvvetleri hâlihazırda Kaddafi yönetimine başkaldıran muhalefet hareketine destek amaçlı operasyonlara devam etmektedir. Suriye'deki gelişmeler de uluslararası güvenliği tehdit etmeye başlamıştır. Önümüzdeki dönemde Suriye'de Esad yönetimine karşı uluslararası yaptırımların etkinliği artırılabilir.

İran, Arap Baharı kapsamında bölgede meydana gelen gelişmeleri yakından izlemekte ve gerekli gördüğünde müdahalede

bulunmaktadır. Şüphesiz Şii

hilali de dikkate alındığında bölgedeki gelişmelerin İran'ın bölgesel etkinliğini artıracak ve etki alanını genişleteceğini söylemek mümkündür. İran; ABD'nin Irak'tan çekilmeyi hedeflediği böyle bir ortamda, bölgedeki ABD yanlısı yönetimlerin de halk tarafından devrilmesinden çok büyük bir mutluluk duymaktadır. Bölgenin en güçlü ülkelerinden birisi olan Mısır'da ABD güdümünde hareket eden, İsrail yanlısı Mübarek yönetiminin devrilmesi Tahran açısından son derece önemlidir. Ayrıca önemli Şii nüfus oranlarına sahip Körfez ülkelerindeki halk hareketlerinin başarıya ulaşması için destek sağlamaktadır. Çünkü Körfez bölgesindeki yönetimlerin çoğu İran'ı tehdit olarak görmekte ve ABD ile yakın ilişkide bulunmaktadır. Bahreyn'de ABD'nin 5. Filosu üslenmekte ve diğer Körfez ülkelerinde de ciddi bir ABD askeri varlığı bulunmaktadır. Ayrıca son yıllarda bölgede artan İran nüfuzunu dengelemek için faaliyet gösteren Körfez İşbirliği Konseyi'nin bölgesel ve bölge dışı aktörlerle stratejik ilişkilerini geliştirmesi İran'ı rahatsız etmektedir. Bu nedenle Tahran, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin Bahreyn'deki Şii halk ayaklanmasını bastırmak için asker göndermesini şiddetle eleştirmiştir. İran, Suudi Arabistan yönetiminin kendi Şii kökenli

ŞÜPHE SİZ Şİİ HİLALİ DE DİKKATE ALINDIĞINDA BÖLGEDEKİ GELİŞMELERİN İRAN'IN BÖLGESEL ETKİNLİĞİNİ ARTIRACAĞINI VE ETKİ ALANINI GENİŞLETECEĞİNİ SÖYLEMEK MÜMKÜNDÜR.

halkının eylemlerine karşı tutumuna da tepki göstermiş ve tehdit içeren açıklamalarda bulunmuştur.

Suriye'deki gelişmelerle ilgili ise İran çok farklı bir yaklaşım sergilemektedir. Esad yönetiminin kendi şehirlerini kuşatması, tanklarla şehirdeki halka karşı operasyonlar icra etmesi, ateş açması ve binlerce insanı öldürmesi karşısında herhangi bir tepki vermemektedir. Tam tersine bu insanlık dışı operasyonlara karşı tepki gösteren Türkiye gibi ülkelere karşı tepki göstermekte, Suriye'nin içişlerine müdahale edilmemesini istemektedir. Böylesine farklı bir tutumun nedeni Suriye'deki %12'lik Nusayrilerin (Şii mezhebinin bir kolu) iktidarda olması ve İran'la yakın ilişki içinde bulunmasıdır. İran'ın, yaşanan insanlık vahşetine rağmen Suriye'ye destek vermesi bölgede Şii-Sünni gerginliğini de artırmaktadır.

**SURİYE'DEKİ
GELİŞMELERLE İLGİLİ İSE
İRAN ÇOK FARKLI BİR
YAKLAŞIM
SERGİLEMEKTEDİR.
BÖYLESİNE FARKLI BİR
TUTUMUN NEDENİ
SURİYE'DEKİ %12'LİK
NUSAYRİLERİN (Şİİ
MEZHEBİNİN BİR KOLU)
İKTİDARDA OLMASI VE
İRAN'LA YAKIN İLİŞKİ
İÇİNDE BULUNMASIDIR.**

İran'ın Siyasal Hedefi

İran, kendine özgü siyaseti ile bölgedeki güç ve nüfuzunu artırmayı hedeflemektedir. İran devleti dış politikasını geleneksel olarak ideoloji ve mezhep esaslı kurgulamaktadır. Dolayısıyla Tahran'ın dış politika çizgisinin Şiilik ekseninde tasarlandığı ifade edilebilir. İran'ın bölgedeki temel amacı, Lübnan ve Suriye'nin ardından ABD işgali sonrasında Şii grup ve partilerin güç kazandığı Irak'ın da dâhil olmasıyla genişleyen Şii eksenini muhafaza etmektir. Tahran aynı zamanda Pakistan ve Afganistan ile Körfez ülkelerindeki Şii nüfus üzerinde

**İRAN'IN
BÖLGEDEKİ
TEMEL AMACI ...
Şİİ EKSENİNİ
MUHAFAZA
ETMEKTİR.**

etkinlik kurmaya çalışmaktadır. İran, böylece daha geniş bir coğrafyada mezhep bağı ile siyasi ağırlık tesis edebilecek, çevresindeki pek çok ülkenin içişlerinde söz sahibi olabilecektir. Irak'taki Şii unsurlar üzerindeki İran nüfuzu bu açıdan kayda değer bir örnek sunmaktadır.

İranlı liderlerin İsrail ve ABD aleyhtarı söylemleri ve politikaları Müslüman coğrafyalarda beğeni toplamaktadır. Ancak Şii ekseninin korunması ve güçlendirilmesi hedefiyle Tahran'ın bölgede attığı adımlar

İsrail'in Ortadoğu'daki uzun dönemli Şii-Sünni çatışması stratejisine hizmet etmektedir. Suriye'deki Nusayri elitlerin hâkimiyetine karşı gelişen halk ayaklanmasına İran'ın yaklaşım tarzı Şii ekseninin korunması hedefi ile açıklanabilir. Suriye'deki mevcut iktidar İran'la ittifak düzeyinde ilişkiler geliştirmiştir. Bu iktidarın devrilmesiyle Şiiilerin çok daha az etkili olduğu bir Suriye yönetiminin kurulması beklenmektedir. Böylece İran'ın Arap dünyasında en iyi ilişkiler içinde olduğu Suriye üzerindeki nüfuzu zarar görecektir ve Lübnan Şiiileri ile sağlanan temas büyük ölçüde zayıflayacaktır. İran'ın Şii ekseninin muhafaza edilmesi amacıyla Esad iktidarına sağladığı destek Suriye halkının demokratik temsilinin gerçekleşebileceği bir süreci zora soktuğu gibi bölge genelinde Şii-Sünni gerilimini tırmandırabilecek sonuçlar da verebilir.

İran'ın Suriye'ye Sağladığı Destek

Suriye'de 2011 yılının Mart ayında ülkenin güneyindeki Dera vilayetinde 50 yıldır ülkeyi yöneten Baas rejimine karşı başlayan gösteriler kısa sürede tüm ülkeye yayılmış, halk yönetimin değişmesi yönünde belirgin bir irade sergilemiştir. Suriye halkının reform beklentileri karşısında Esad yönetiminin attığı adımlar yeni hükümet atanması ve olağanüstü halin kaldırılması gibi kararlarla sınırlı kalmış, iktidar muhalifleri güç kullanarak bastırma yolunu tercih etmiştir. Suriye ordusunun tank ve zırhlı araçlarla gösterilerin yapıldığı kasabalara ve şehirlere girerek protesto gösterilerine ağır

silahlarla müdahale etmesi sonucu yaklaşık 2,000 sivilin öldüğü, binlerce sivilin de yaralandığı bilinmektedir. Suriye ordusu ve polis kuvvetlerinin muhalif göstericilere karşı Dera, Hama, Humus, Deyrizor ve İdlib vilayetlerinde geniş çaplı harekâtlar icra ettiği ve gösterilerin yapıldığı yerleşim birimlerini bombaladığı kaydedilmiştir. Suriye devleti bu süreçte muhalefet hareketini bertaraf etmek hedefiyle toplu tutuklamalar gerçekleştirmiş bugüne kadar yaklaşık 15,000 kişiyi rejim aleyhinde gösteri yapmak, yaralı göstericilere yardım etmek ve dış basına bilgi vermek gerekçesiyle tutuklamıştır.

İran Arap ülkelerindeki otoriter rejimlere karşı yayılan halk ayaklanmalarını desteklerken Suriye'deki ayaklanmaya farklı bir tepki vermiştir. İran'ın dini lideri Ali Hamaney, Suriye'deki ayaklanmaların diğer Arap devletlerindeki ayaklanmalardan farklı olduğunu ve ABD-İsrail destekli geliştiğini ileri sürmüştür.²¹ İran Dışişleri Bakanlığı ise Suriye'de Esad iktidarına

²¹ <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=12833>, 07.09.2011.

başkaldıran grupların ABD ve İsrail tarafından tahrik edilen “terörist gruplar” olduğunu iddia etmiştir.²² Suriye’deki ayaklanmayı Arap baharından ayrı tutan İran devleti Esad iktidarının devrilmesini ve Nusayri yönetici kadronun tasfiyesini engellemeye çalışmaktadır. Son haftalarda ise İran, Suriye yönetimine sözlü desteğin ötesinde silah, teçhizat ve uzman personel desteği sağlamaya başlamıştır. Tahran’ın Nusayri ailelere silah dağıttığı ve muhaliflerin takip ve tespit edilebilmesi için Esad iktidarına izleme cihazları tedarik ettiği basında yer almıştır. Suriye’nin ise İran tarafından gönderilen bu izleme sistemleri ile pek çok muhalifi tespit ettiği ve tutukladığı haberlere yansımıştır.

Green Voice of Freedom adlı internet sitesine göre İran tarafından gönderilen bir güvenlik heyeti Suriyeli güvenlik güçlerine uzmanlık eğitimi ve teknik destek vermektedir.²³ Washington Post gazetesi internet sayfasından 28 Mayıs tarihinde yayınladığı bir haberde İran’ın Suriye’deki muhalif gösterileri bastırmak için Esad hükümetine askeri, lojistik ve teknik destek verdiğini iddia etmiştir. Haberde Suriyeli güvenlik güçlerinin göstericileri kontrol edebilmesi için İran’ın Suriye’ye kask, cop ve diğer müdahale gereçleri gönderdiği iddia edilmiştir. Gazete ayrıca Amerikalı yetkililere dayandırarak Tahran’ın 2009’da İran’daki protestoların bastırılmasında yer alan uzman kadronun Suriyeli güvenlik güçlerinin eğitimi için bu ülkeye gönderildiğini öne sürmüştür.²⁴ İran Devrim Muhafızları’nın Şam’a personel desteği sağlayarak kitlesel başkaldırı hareketleri ile mücadelede taktik eğitimi verdiği ile ilgili basında son haftalarda çok sayıda haber yayınlanmıştır.

Batılı ülkeler bu süreçte Suriye’deki ayaklanmanın bastırılmasında rol oynayan İranlı güvenlik uzmanlarına doğrudan referanslarla açıklamalar yapmakta, müeyyide kararları almaktadır. ABD, Suriye’deki ayaklanmaya destek verdiğini ileri sürdüğü Kudüs Kuvvetleri komutanının mal varlıklarını dondurma kararı almıştır.²⁵ Avrupa Birliği, Suriye’de göstericilerin keyfi bir şekilde tutuklanması ve öldürülmesinden İran polis teşkilatının sorumlu olduğunu beyan etmiş, İranlı bazı isimlere yönelik yaptırım kararı almıştır. AB, Suriye’deki gösterilerin şiddetle bastırılmasına sağladıkları destek gerekçesiyle Devrim Muhafızları Başkomutanı, Kudüs Kuvvetleri Komutanı ve Devrim Muhafızları İstihbarat Başkanı’nın malvarlıklarını dondurmuş, AB’ye seyahatlerini yasaklamıştır.²⁶ Birleşmiş Milletler’in İran yaptırımlarını incelemek için tayin ettiği Uzmanlar Kurulu ise Tahran’ın gerçekleştirdiği yasadışı silah sevkiyatlarında en çok silahın Suriye’ye gönderildiğini belirtmiştir.

İran’ın Esad iktidarına destek sağlaması Şii hilalindeki diğer aktörleri aynı doğrultuda siyaset geliştirmeye sevk etmiştir. Irak, Suriye’deki ayaklanma karşısında Esad iktidarının yanında

²² <http://www.reuters.com/article/2011/06/14/us-iran-syria-idUSTRE75D1Z820110614>, 14.06.2011.

²³ <http://en.irangreenvoice.com/article/2011/may/02/3095>, 05.31.2011.

²⁴ http://www.washingtonpost.com/world/national-security/iran-reportedly-aiding-syrian-crackdown/2011/05/27/AGUJe0CH_story.html, 05.28.2011.

²⁵ <http://www.nytimes.com/2011/05/19/world/middleeast/19syria.html>, 18.05.2011.

²⁶ <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jun/24/eu-targets-iran-syria-crackdown>, 24.06.2011.

olduğunu beyan etmiş, farklı düzeylerdeki temaslarla Suriye'ye destek mesajları iletmiştir. Irak Başbakanı Nuri el-Maliki, Suriye'deki protestolara ordunun müdahalesi ve sayıları artan sivil kayıplar konusunda Esad rejimini eleştirmekten, göstericilerin ülke bütünlüğünü sabote ettiğini belirtmiştir. Iraklı bazı yetkililer Suriyeli göstericilerin El Kaide terör örgütü üyesi olduğunu, Körfez ülkeleri ve İsrail tarafından desteklendiğini ileri sürmüştür. Lübnan merkezli Hizbullah örgütü de Suriye'deki gelişmelerle ilgili benzer bir yaklaşım içindedir. Hizbullah lideri Hasan Nasrallah Suriye halkına Esad iktidarına destek verme çağrısında bulunmuş, protesto gösterilerinin İsrail'in desteklediği bir Suudi Arabistan planı olduğunu iddia etmiştir.

SONUÇ

İran, ABD işgali sonrası Irak'ta Şii grupların iktidara gelmesi ile bu ülke üzerindeki nüfuzunu her geçen gün artırmaktadır. ABD'nin her ne kadar Irak üzerinde nüfuzunu devam ettirecek olmasına rağmen bu yıl sonuna kadar Irak'tan çekilecek olması, İran'ın bu ülkeyi kendi oyun alanı içine dâhil edebileceğini göstermektedir. Irak'taki değişimle birlikte Arap Baharı kapsamındaki gelişmeler dikkate alındığında, İran'ın Körfez ülkeleri üzerindeki etkisini artıracığı oyun alanını Körfez ülkelerine doğru genişleteceği değerlendirilmektedir. İran'ın Ortadoğu'da lider ülke olma hedefiyle Şii eksenini doğrultusunda attığı adımlar bu sürece işaret etmektedir. Tahran hedeflediği bu konumu, nükleer teknoloji alanındaki kabiliyetlerini ve uzun menzilli füzelerini geliştirerek destekleyebilir. İran açısından bakıldığında en riskli alan Suriye'dir. Arap Baharı rüzgârı İran'ın bu ülkedeki nüfuzunu olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle Suriye'de gelişmeler çok kaygı verici boyutlara ulaşabilir. Hatta mezhep çatışmasına dönüşebilir ve bölge geneline yayılabilir.

BİLGESAM YAYINLARI

Kitaplar

Çin Yeni Süper Güç Olabilecek mi? Güç, Enerji ve Güvenlik Boyutları

(Ed.) Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Değişen Dünyada Türkiye'nin Stratejisi

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Türkiye'nin Bugünü ve Yarını

E. Bakan-Büyükelçi İlder TÜRKMEN

Türkiye Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası

E. Bakan-Büyükelçi İlder TÜRKMEN

Türkiye'nin Vizyonu: Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri

(Ed.) Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

İleri Teknolojiler Çalıştayı ve Sergisi (İTÇ 2010) Bildiri Kitabı

Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK

IV. Ulusal Hidrojen Enerjisi Kongresi ve Sergisi Bildiri Kitabı

Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK

Selected Articles of Hydrogen Phenomena

Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK

Özgür, Demokratik ve Güvenli Seçim

Kasım ESEN, Özdemir AKBAL

Terörle Mücadele Stratejisi

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Raporlar

Rapor 1: Küresel Gelişmeler ve Uluslararası Sistemin Özellikleri

Prof. Dr. Ali KARAOSMANOĞLU

Rapor 2: Değişen Güvenlik Anlayışları ve Türkiye'nin Güvenlik Stratejisi

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Rapor 3: Avrupa Birliği ve Türkiye

E. Büyükelçi Özdem SANBERK

Rapor 4: Yakın Dönem Türk-Amerikan İlişkileri

Prof. Dr. Ersin ONULDURAN

Rapor 5: Türk-Rus İlişkileri Sorunlar-Fırsatlar

Prof. Dr. İlder TURAN

Rapor 6: Irak'ın Kuzeyindeki Gelişmelerin Türkiye'ye Etkileri

E. Büyükelçi Sönmez KÖKSAL

Rapor 7: Küreselleşen Dünyada Türkiye ve Demokratikleşme

Prof. Dr. Fuat KEYMAN

Rapor 8: Türkiye'de Bağımsızlık ve Milliyetçilik Anlayışı

Doç. Dr. Ayşegül AYDINGÜN

Rapor 9: Laiklik

Türkiye'deki Uygulamaları Avrupa ile Kıyaslamalar Politika Önerileri

Prof. Dr. Hakan YILMAZ

Rapor 10: Yargının İyileştirilmesi/Düzeltilmesi

Prof. Dr. Sami SELÇUK

Rapor 11: Yeni Anayasa

Türkiye'nin Bitmeyen Senfonisi

Prof. Dr. Zühtü ARSLAN

Rapor 12: Türkiye'nin 2013 Yılı Teknik Vizyonu

Prof. Dr. M. Oktay ALNIAK

Rapor 13: Türkiye-Ortadoğu İlişkileri

E. Büyükelçi Güner ÖZTEK

Rapor 14: Balkanlarda Siyasi İstikrar ve Geleceği

Prof. Dr. Hasret ÇOMAK-Doç. Dr. İrfan Kaya ÜLGER

Rapor 15: Uluslararası Politikalar Ekseninde Kafkasya

Yrd. Doç. Dr. Fatih ÖZBAY

Rapor 16: Afrika Vizyon Belgesi

Hasan ÖZTÜRK

Rapor 17: Terör ve Terörle Mücadele

M. Sadi BİLGİÇ

Rapor 18: Küresel Isınma ve Türkiye'ye Etkileri

Doç. Dr. İrfan Kaya ÜLGER

Rapor 19: Güneydoğu Sorununun Sosyolojik Analizi

M. Sadi BİLGİÇ

Dr. Salih AKYÜREK

Doç. Dr. Mazhar BAĞLI

Müstecep DİLBER

Onur OKYAR

Rapor 20: Kürt Sorununun Çözümü İçin Demokratikleşme, Siyasi ve Sosyal Dayanışma Açılımı

E. Büyükelçi Özdem SANBERK

Rapor 21: Türk Dış Politikasının Bölgeselleşmesi

E. Büyükelçi Özdem SANBERK

Rapor 22: Alevi Açılımı, Türkiye'de Demokrasinin Derinleşmesi

Doç. Dr. Bekir GÜNAY-Gökhan TÜRK

Rapor 23: Cumhuriyet, Çağcıl Demokrasi ve Türkiye'nin Dönüşümü

Prof. Dr. Sami SELÇUK

Rapor 24: Zorunlu Askerlik ve Profesyonel Ordu

Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 25: Türkiye-Ermenistan İlişkileri

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Yrd. Doç. Dr. Fatih ÖZBAY

Rapor 26: Kürtler ve Zazalar Ne Düşünüyor?

Ortak Değer ve Sembollere Bakış

Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 27: Jeopolitik ve Türkiye: Riskler ve Fırsatlar

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI

Rapor 28: Mısır'da Türkiye ve Türk Algısı

M. Sadi BİLGİÇ-Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 29: ABD'nin Irak'tan Çekilmesi ve Türkiye'ye Etkileri

Doç Dr. Cenap ÇAKMAK-Fadime Gözde ÇOLAK

Rapor 30: Demokratik Açılım ve Toplumsal Algılar

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

Dr. Salih AKYÜREK

Rapor 31: Ortadoğu'da Devrimler ve Türkiye

Doç. Dr. Cenap ÇAKMAK

Mustafa YETİM

Fadime Gözde ÇOLAK

Rapor 32: Güvenli Seçim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Kasım ESEN, Özdemir AKBAL

Rapor 33: Silahlı Kuvvetler ve Demokrasi

Prof. Dr. Ali L. KARAOSMANOĞLU

Rapor 34: Terör Önleme Birimleri

Kasım ESEN, Özdemir AKBAL

Demokratikleşme ve Sosyal Dayanışma Açılımı

Bilge Adamlar Kurulu Raporu

İleri Teknolojiler Çalıştayı ve Sergisi (İTÇ 2010) Sonuç Raporu

BİLGESAM

Dergiler

Bilge Strateji Dergisi Cilt 1, Sayı 1, Güz 2009

Bilge Strateji Dergisi Cilt 1, Sayı 2, Bahar 2010

Bilge Strateji Dergisi Cilt 1, Sayı 3, Güz 2010

Bilge Strateji Dergisi Cilt 2, Sayı 4, Bahar 2011

Söyleşiler

Bilge Söyleşi-1: Türkiye - Azerbaycan İlişkileri

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI ile Söyleşi
Elif KUTSAL

Bilge Söyleşi-2: Nabucco Projesi

Arzu Yorkan ile Söyleşi
Elif KUTSAL-Eren OKUR

Bilge Söyleşi-3: Nükleer İran

E. Bakan-Büyükelçi İlter TÜRKMEN ile Söyleşi
Elif KUTSAL

Bilge Söyleşi-4: Avrupa Birliği

Dr. Can BAYDAROL ile Söyleşi
Eren OKUR

Bilge Söyleşi-5: Anayasa Değişikliği

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI ile Söyleşi
Merve Nur SÜRMEİ

Bilge Söyleşi-6: Son Dönem Türkiye-İsrail İlişkileri

E. Büyükelçi Özdem SANBERK ile Söyleşi
Merve Nur SÜRMEİ

Bilge Söyleşi-7: BM Yaptırımları ve İran

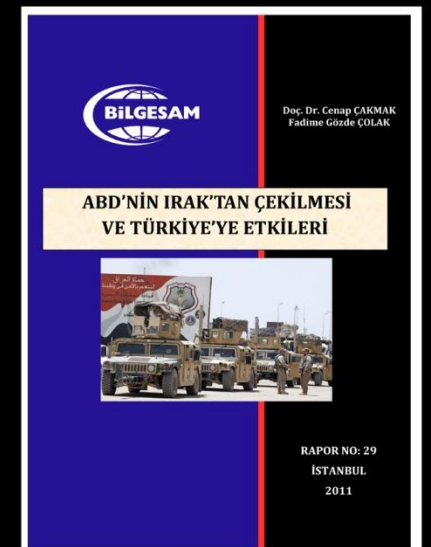
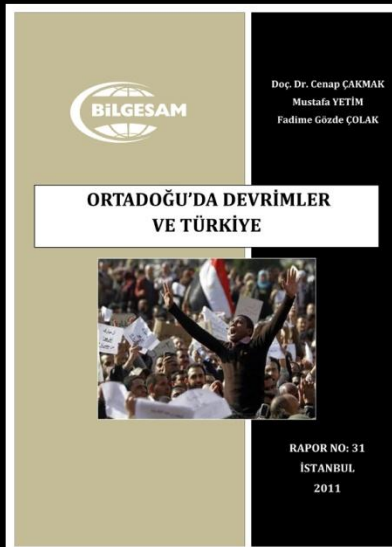
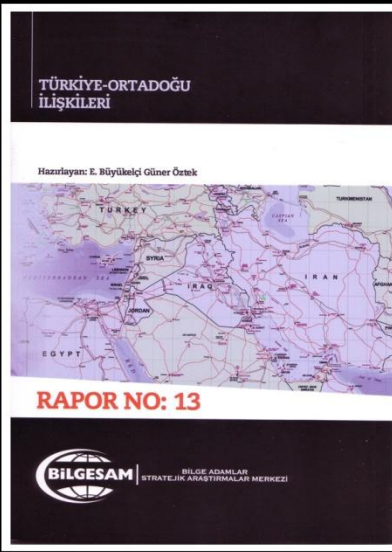
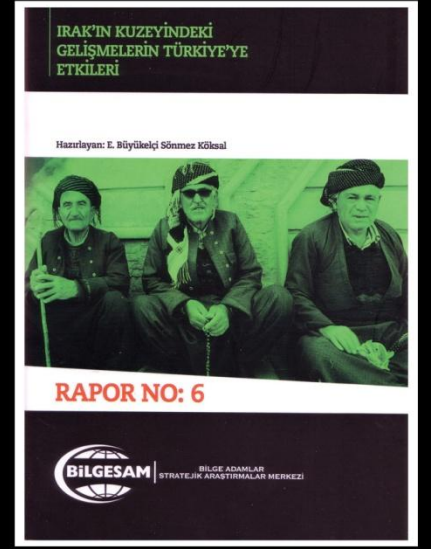
Doç. Dr. Abbas KARAAĞAÇLI ile Söyleşi
Sina KISACIK

Bilge Söyleşi-8: Füze Savunma Sistemleri ve Türkiye

Doç. Dr. Atilla SANDIKLI ile Söyleşi
Eren OKUR

Bilge Söyleşi-9: Gelişen ve Değişen Türk Deniz Kuvvetleri'nin Bugünü ve Yarını

E. Oramiral Salim DERVİŞOĞLU ile Söyleşi
Emine AKÇADAĞ

BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
Mecidiyeköy Yolu Caddesi Celil Ağa İş Merkezi No: 10 Kat: 9 Daire: 36-38
Mecidiyeköy/Şişli/İSTANBUL
Web: www.bilgesam.org e-mail: bilgesam@bilgesam.org
Tel: 0 212 217 65 91-92 Faks: 0 212 217 65 93